Podunajské lužné lesy

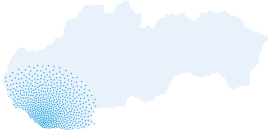

Lužný les

Lužné lesy sa vyskytujú v údolných nivách väčších nížinných riek, akými sú Dunaj alebo Morava. Charakter lesa tu určuje výška hladiny podzemnej vody a doba trvania záplav. Brehy riek lemujú porasty tvorené najmä domácimi vŕbovo-topoľovými lesmi – mäkkým luhom. Vo väčšej vzdialenosti od tokov sú už pôdy suchšie, hladina podzemnej vody leží hlbšie a k záplavám dochádza zriedkavejšie. Na takýchto miestach sa vyvinul tvrdý luh, ktorý tvoria najmä duby, jasene a bresty.

Lužné lesy plnia v krajine množstvo funkcií. Jednou z nich je aj ochrana pred povodňami. Spomaľujú rýchlosť prúdenia záplavovej vlny, znižujú výšku vĺn a svojimi koreňmi chránia brehy pred eróziou. Zachytenú vodu postupne uvoľňujú do prostredia, čím ovplyvňujú mikroklímu krajiny. Rastliny lužného lesa odstraňujú z vody prebytočné živiny, najmä dusík a fosfor.

Lužné ekosystémy boli aj v dobách pred príchodom človeka veľmi dynamické. Takáto dynamika si však vyžadovala podstatne širší priestor, než sme lužným lesom ponechali dnes. V územiach, kde sa ešte zachovali, môžeme pozorovať mohutné jedince dubov alebo topoľov, liany vytvárajú husté prírodné závesy z listov, darí sa tu mnohým hubám a bezstavovcom.

Lužné lesy sú krehkými ekosystémami. Ohrozené sú nielen výrubom a výsadbou rýchlorastúcich topoľových plantáží, ale citlivo reagujú aj na zmenu vodného režimu. Výstavba priehrad, elektrární či odvodňovanie pozemkov mali na svedomí zánik týchto lesov v blízkosti mnohých slovenských riek. Ochrana existujúcich lužných lesov je preto nesmierne dôležitá.

Vŕba biela
Salix alba

Typická drevina najdlhšie zaplavovaných častí lužného lesa, dokáže znášať aj dlhodobé zaplavovanie a má veľkú regeneračnú schopnosť tvorením výmladkov. Spoznáme ju podľa toho, že listy na rube má husto hodvábne chlpaté, vetvičky má previsnuté. Mnohé staré majestátne stromy lužných lesov majú okrem estetickej hodnoty aj dôležitý ekologický význam – sú domovom pre mnohé skupiny živočíchov.

Vŕba krehká
Salix fragilis

Typická drevina zaplavovaných častí lužného lesa, dokáže znášať krátkodobé záplavy. Listy má na líci lesklé, na rube sivozelené a matné, bez chlpov. Vetvičky sú krehké lámavé, nie sú previsnuté. Čisté druhy sú veľmi zriedkavé, častejšie sa vyskytujú kríženec s vŕbou bielou. Druhové meno získala vďaka typickej vlastnosti konárikov, ktoré sa na mieste rozkonárenia ľahko lámu a vydávajú pritom charakteristický pukavý zvuk.

Topoľ biely
Populus alba

Rýchlorastúca drevina zaplavovaných oblastí. Kôra stromov má bielo-šedú farbu, niekedy pokrytú tmavými stopami korkového dreva s drobnými bradavičnatými prieduchmi – lenticelami. Listy sú na spodnej strane bielo plstnaté, na povrchu tmavozelené a lesklé. Dvojdomá rastlina – samčie a samičie kvety vytvárajú jahňady, ktoré sa vyvíjajú na jar, ešte pred vypučaním listov. Plody sú tobolky, ktoré praskajú a vypadávajú z nich bledohnedé semená so snehobielym vlnitým zväzkom chĺpkov a sú roznášané vetrom.

Topoľ čierny
Populus nigra

Rýchlorastúci mohutný strom typický pre zaplavované oblasti. Konáre sú spočiatku hnedé, neskôr sivozelené a napokon čiernosivé. Listy má stopkaté, v tvare srdca. K ohrozeniu topoľa čierneho výrazne prispela aj výsadba hospodársky produktívnejších topoľových odrôd.

Jaseň štíhly
Fraxinus excelsior

Rastie v suchších častiach zaplavovaných oblastí, ale aj v horských oblastiach. Vyžaduje pôdy s vysokým obsahom živín. Púčiky sú zamatovo čierne, kvety sú usporiadané v rozkonárenej metline. Oba druhy majú protistojné nepárno perovito zložené listy. Plody sú jazykovito krídlaté nažky visiace na tenkej stopke, ktoré dozrievajú v septembri alebo októbri a na vetvách môžu zostať až do skorej jari.

Jaseň úzkolistý
Fraxinus angustifolia

Stredne veľký až mohutný strom s hnedastosivou borkou, rozpukanou na pomerne malé platničky. Rastie na rozhraní tvrdého a mäkkého lužného lesa. Vyskytuje sa prevažne v nížinách, výrazne je zastúpený najmä v dunajských lužných lesoch. Odlišuje sa purpurovohnedými púčikmi, kvety sú usporiadané v strapci.

Brest väzový
Ulmus laevis

Rastie v suchších častiach zaplavovaných oblastí, aj v horských oblastiach. Listy brestov sú často asymetrické, čepeľ listu na strane orientovanej k vrcholu vetvy je väčšia a dlhšia, tento znak je typický pre čeľaď brestovité. Od ostatných brestov sa líši najmä nápadnou asymetriou čepele listu, výraznou žilnatinou listu, stopkatými kvetmi a nažkami.

Dub letný
Quercus robur

Mohutný listnatý strom. Môžeme ho nazvať aj kráľom lužných lesov. Listy sú krátko stopkaté. Okraje listov sú vlnkovito laločnaté, najširšie sú v prostriedku. Plodom je žaluď, ktorý visí na dlhej stopke.

Jelša lepkavá
Alnus glutinosa

Preferuje hlboké zamokrené pôdy so stálou hladinou podzemnej vody. Jej názov je odvodený od listov, ktoré sú v mladosti lepkavé. Plody sú typické drevnaté šištice na dlhých stopkách. V koreňovej sústave jelše sa odohráva fixácia vzdušného dusíka prostredníctvom symbiózy s baktériami. Túto schopnosť má iba málo rastlín.

Čremcha obyčajná
Padus avium

V lužnom lese rastie ako krík alebo strom, nedosahuje však výšku ostatných drevín. Má vajcovité striedavé listy s jemným ozubením na okraji. Päťpočetné biele kvety sú zoskupené do veľkých a voňavých strapcov. Plodom sú malé čierne kôstkovice, nemali by sa však jesť vo veľkých množstvách, sú horké a mierne jedovaté.

Javorovec jaseňolistý
Negundo aceroides

Invázna drevina, ktorá pochádza zo Severnej Ameriky. Má hladkú sivohnedú kôru. Listy vyrastajú na konároch protistojne, sú nepárno perovité s 3 až 7 tvarovo rozdielnymi lístkami. Plodom je krídlatá dvojnažka. Má silnú koreňovú výmladkovosť a šíri sa aj pomocou veľkého množstva semien.

Kalina obyčajná
Viburnum opulus

Krík, listy má podobné listom javora. Má krásne biele súkvetie s dvomi typmi bielych kvetov. Stredové kvety sú malé a plodné. Okrajové kvety sú väčšie, päťpočetné a sú sterilné. Plody sú červené a guľovité, nájdeme ich na kríkoch aj v zime, po opadnutí listov. Sú jedovaté.

Rešetliak prečisťujúci
Rhamnus cathartica

Krík, nie je viazaný iba na lužné lesy. Má zúbkovité elipsovité listy s výraznými žilkami. Kvety sú nenápadné, drobné a zelenkavé. Vyrastajú v pazuchách listov. Plody sú čierne kôstkovice, ktoré sa využívajú v ľudovom liečiteľstve. Vplývajú priaznivo na látkovú premenu, ale pri dávkovaní treba byť opatrný.

Vinič lesný
Vitis sylvestris

Liana, ktorá rastie hlavne v lužných lesoch. Od viniča hroznorodého sa odlišuje šírkou bazálneho laloka listu, jeho okraje sú k stopke skoro kolmé. Dvojdomá drevina s výraznou pohlavnou dvojtvárnosťou, samčie jedince majú listy hlboko laločnaté, samičie jedince majú listy plytko laločnaté. Bobule sú drobné, modročierne a kyslé.

Brečtan popínavý
Hedera helix

Vždyzelený, lianovito popínavý ker. V lužnom lese sa pomocou vzdušných koreňov šplhá po stromoch za svetlom. Kvitne až na jeseň a jeho plody, modročierne bobule, dozrievajú až v nasledujúcom roku. Pre ľudí sú jedovaté, ale poskytujú potravu pre vtáctvo. Listy sú liečivé.

Plamienok plotný
Clematis vitalba

Opadavý lianovitý ker, ktorý sa v lužných lesoch ovíja okolo kríkov a stromov. Je nádherný, keď kvitne aj keď mu dozrievajú plody. Kvety sú biele a voňavé. Plody – nažky majú dlhý chlpatý prívesok slúžiaci ako lietajúci aparát. Vytvárajú bohaté striebristo lesklé súplodia, ktoré vyzerajú akoby druhý krát kvitli. Napriek svojej kráse patrí k jedovatým rastlinám.

Trebuľka voňavá štetinatoplodá
Anthriscus cerefolium subsp. *trichosperma*

Nitrofilný druh vyhľadávajúci čerstvo vlhké pôdy bohaté na živiny. Kvitne od apríla do júla. Je to jednoročná bylina, listy má silne anízovo voňajúce. Je príbuzná petržlenu, a preto je známa aj ako francúzsky petržlen. Používa sa v ľudovom liečiteľstve.

Lipkavec obyčajný
Galium aparine

Bežná burina, má poliehavé stonky, štvorhranné, na hranách má chlpy s naspäť zahnutými štetinkami. Stonka aj plody, ktorými sú guľaté dvojnažky, sú priliepavé a môžeme si ich priniesť domov na oblečení. Nádherný a výstižný je český názov „svízel přítula".

Kosatec žltý
Iris pseudacorus

Patrí k pomerne bežným druhom mokradí. V máji a júni ho spoznáme podľa veľkých, žlto kvitnúcich kvetov. Môže dorásť až do výšky 1,5 metra.

Múrovník lekársky
Parietaria officinalis

Nevýrazná bylina, ale v lužných lesoch alebo na iných pôdach bohatých na živiny vytvára celé koberce. Má striedavé listy, v ich pazuchách kvitnú drobné kvety usporiadané v klbkách. Druh pochádza zo Stredomoria, ale u nás sa úplne udomácnil.

Netýkavka malokvetá
Impatiens parviflora

Invázny druh, vytvára husté porasty najmä v lesoch. Patrí k jednoročným rastlinám s drobnými žltými kvetmi. Produkuje veľké množstvo semien, ktoré sú vystreľované do okolia. Pochádza z Ázie.

Netýkavka žliazkatá
Impatiens glandulifera

Invázny druh, ktorý vzbudzuje obavy Európskej únie. Veľmi dekoratívna rastlina, má nádherné fialové kvety. Pochádza z Himalájí, dorastá do výšky až 3 metre a preferuje zatienené a vlhké miesta, čo jej poskytujú aj lužné lesy. Je to jednoročná rastlina, ktorá sa šíri hlavne semenami.

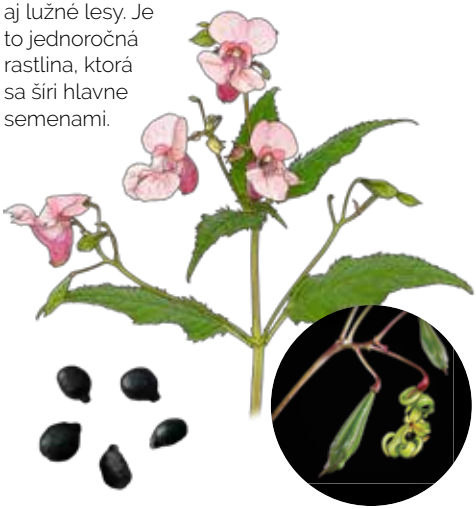

Zlatobyľ obrovská
Solidago gigantea

Invázna trváca rastlina, ktorá vytvára súvislé žltokvitnúce porasty koncom leta a na jeseň. Jej byle sú holé, len v čase kvitnutia môžu byť aj riedko chlpaté. Patrí k silným peľovým alergénom. Pochádza zo Severnej Ameriky. Do Európy bol druh dovezený ako medonosná a okrasná rastlina podobne ako zlatobyľ kanadská (jej byle sú drsno chlpaté a husto olistené).

Hviezdnik ročný
Stenactis annua

Pochádza zo Severnej Ameriky, u nás sa udomácnil a patrí k inváznym rastlinám. Je to zvyčajne jednoročný a nenápadný druh. Kvitnúce úbory tvoria súmerné okrajové kvety bielej alebo fialovkastej farby so žltými terčmi. Vďaka svojej nenáročnosti na podmienky prostredia a tvorbe veľkého množstva semien sa dokáže rýchlo šíriť na nové stanovištia.

Ostružina ožinová
Rubus caesius

V lužných lesoch patrí k pôvodným druhom, ale nájdeme ju v rôznych biotopoch, často narušených. Je to plazivý krík, ktorý vytvára dlhé výhonky a má veľa tŕňov, preto je niekedy ťažké prejsť cez jeho porasty. Spoznáme ju podľa toho, že listy sú takmer vždy 3 početné a výhonky (stonky) sú srienisté, ľahko stierateľné. Plody sú jedlé, ale nie veľmi chutné.

Hluchavka škvrnitá
Lamium maculatum

Trvalka rastúca hlavne v lesoch a na zatienených miestach. Je veľmi dekoratívna a bolo z nej vyšľachtených viacero odrôd. Pyštekovité kvety sú sediace a usporiadané v praslenoch alebo zväzkoch a vyrastajú z pazúch listov. Kvety má ružové s červeným nádychom. Priťahuje čmeliaky a rôzne iné opeľovače.

Fialka srstnatá
Viola hirta

Rastlina je dvojtvárna. Počas kvitnutia sú listy nízke, po odkvitnutí sú dlho stopkaté. Listy aj stonka listu sú husto chlpaté s rovnovážne odstávajúcimi chlpmi. Rastie v lužných lesoch v okolí Bratislavy, ale aj na suchších lúkach.

Vysvetlivky

- Druh mäkkého luhu – v mäkkom luhu záplavy trvajú dlhšie obdobie, prevládajú stromy s mäkkým drevom
- Druh tvrdého luhu – v tvrdom luhu záplavy trvajú kratšie obdobie, prevládajú stromy s tvrdým drevom
- Invázny druh – nepôvodný druh, ktorý sa na našom území rýchlo šíri a vytláča naše pôvodné druhy
- Liana – popínavá rastlina s drevnatou stonkou

V DAPHNE sa dlhodobo venujeme environmentálnemu vzdelávaniu a tvorbe metodických materiálov pre učiteľov. Vytvárame tiež inšpiratívne pomôcky zamerané na ochranu prírody a jej poznávanie. Realizujeme programy pre školy, exkurzie pre verejnosť, rôzne aktivity pre firmy. V prípade záujmu nás kontaktujte.

DAPHNE INŠTITÚT APLIKOVANEJ EKOLÓGIE 19 93

Finančná podpora: Pripravené v rámci projektu „Ecoregion SKAT – Posilnenie spolupráce v oblasti ekoturizmu v cezhraničnom regióne Slovenska a Rakúska“, ktorý je realizovaný v rámci programu Interreg V-A SK-AT, podporovaného z príspevku Európskeho fondu regionálneho rozvoja a Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR.

Zostavila: Viera Šefferová Stanová | **Kresby a grafický dizajn:** Riki Watzka

Vydal: 2022 © DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie | **www.daphne.sk** | **daphne.institut** | **daphne_institut**